

УДК 564.53:551.763.1(477.9)

ДЕЯКІ АМОНІТИ З НИЖНЬОКРЕЙДОВИХ ВІДКЛАДІВ ПІВДЕННО-ЗАХІДНОЇ ЧАСТИНИ ГІРСЬКОГО КРИМУ (БАСЕЙНУ Р. КАЧА)

Ольга Кукуруза

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Грушевського, 4, 79005, Львів, Україна*

Наведено монографічний опис п'ятьох видів амонітів, виявлених у південно-західній частині Гірського Криму в басейні р. Кача: *Protetragonites crebrisulcatus* Uhlig, *Barremites difficilis* Orbigny, *Olcostephanus astierianus* Orbigny, *Holcodiscus caillidianus* Orbigny, *Spitidiscus fallaciosus* Coquand.

Ключові слова: Гірський Крим, амоніти, баремський, готеривський вік.

Палеонтолого-стратиграфічні дослідження нижньокрейдових відкладів південно-західної частини Гірського Криму останніми роками фактично не проводили, тому виникла проблема поновити вивчення головоногих молюсків – головної групи викопних організмів для детального розчленування мезозойських відкладів, у тому числі згаданих утворень.

Актуальність проблеми полягає в тому, що кожна нова знахідка амонітів та белемнітів у нижній крейді цього регіону, а також їхній монографічний опис дають змогу деталізувати стратиграфію вмісних утворень, обґрунтованіше виконувати кореляцію розрізів, у яких вони знайдені, а також доповнити наявну інформацію про систематичний склад ранньокрейдової біоти у Кримському геосинклінальному басейні.

Під час польових робіт у південно-західній частині Гірського Криму в розрізах нижньої крейди виявлено рештки малакофауни, у тому числі амонітів – головної групи для зонального поділу крейдової системи.

Нижче, як продовження [8], наведено монографічний опис і зображення п'яти видів амонітів з південно-західної частини Гірського Криму, басейну р. Кача. Усі описані зразки зберігаються у відділі монографічних колекцій (колекція № 40) Палеонтологічного музею Львівського національного університету імені Івана Франка.

Ряд **AMMONITIDA**

Підряд **LYTOCERATINA**

Надродина **LYTOCERATACEAE** Neumayr, 1881

Родина **PROTETRAGONITIDAE** Spath, 1927

Рід **PROTETRAGONITES** Hyatt, 1900

Protetragonites crebrisulcatus Uhlig, 1883

Табл. I, фіг. 1, а–в

- 1872 *Amonites quadrisulcatus* Orbigny: Tietze, p. 138, tabl. 9, fig. 12.
 1883 *Lytoceras crebrisulcatum* Uhlig: Uhlig, S. 191, Taf. 5, Fig. 8–10.
 1907 *L. auctum* Uhlig: Каракаш, с. 48, табл. 20, фиг. 18; табл. 23, фиг. 30; табл. 24, фиг. 7.
 1956 *Protetragonites cribrisulcatus* Uhlig: Друшиц, с. 93, табл. 5, фиг. 16, а, б, 17.
 1960 *P. cribrisulcatus* Uhlig: Друшиц, с. 260, табл. 8, фиг. 1, а, б.
 1972 *P. cribrisulcatus* Uhlig: Вањііек, с. 40, табл. 3, фиг. 5; табл. 15, фиг. 1, 2.
 1975 *P. cribrisulcatus* Uhlig: Лешух, с. 102, табл., фіг. 3, 4.
 1982 *P. cribrisulcatus* Uhlig: Лешух, с. 93, табл. 5, фіг. 3, 4.

Голотип. Знайдений у градських відкладах Моравії [15, p. 1383, tabl. 9, fig. 12].

Матеріал. Одне ціле зовнішнє ядро задовільної збереженості. Зразок ГК-85.

Опис. Черепашка еволютна, середніх розмірів, з опуклими завитками, які слабо охоплюють її й поступово наростають. Поперечний переріз близький до округлого, з висотою, що майже дорівнює ширині. Пупок обмежений порівняно крутою стінкою, яка пов'язана плавним перегином з боковою. Скульптура представлена потовщеними ребрами, що різко зростають, та перетисками, між якими розташовані тонкі ребра.

Розміри, мм. Діаметр черепашки (Д) – 52; висота завитка (В) – 23; шири-на завитка (Ш) – 24; діаметр пупка (д) – 20; В:Д – 0,44; Ш:Д – 0,46; д:Д – 0,38.

Порівняння. Зразок дещо подібний до *Protetragonites tauricus* Kul.–Vor. [5], однак відрізняється від нього слабше вираженими перетисками, а також не має валикоподібних потовщень.

Місцезнаходження. Гірський Крим, басейн р. Кача.

Стратиграфічне та географічне поширення. Барем Південно-Західного Криму, Карпат, Південно-Східної Франції.

Підродина **OLCOSTEPHANINAE** Naug, 1910

Рід **OLCOSTEPHANUS** Neumayr, 1875

Olcostephanus astierianus Orbigny, 1840

Табл. I, фіг. 2, а–в

- 1840 *Ammonites astierianus* Orbigny: Orbigny, p. 115, tabl. 28, fig. 1–3.
 1892 *Olcostephanus (Astiera) Astieri*: Pavlov, Lamplugh, p. 136, tabl. 17, fig. 15.
 1960 *O. astierianus* Orbigny: Друшиц, с. 271, табл. 16, фиг. 1.

Голотип. Визначений А. Орбіні з нижнього готериву Франції [12, p. 115, tabl. 28, fig. 1–3].

Матеріал. Зовнішнє ядро задовільної збереженості. Зразок ГК-86.

Опис. Черепашка невеликих розмірів, опукла, з випуклими обертами. Зовнішній бік широкий, заокруглений. Пупок вузький, глибокий. Скульптура представлена чітко вираженими злегка вигнутими вперед ребрами. Чотири глибокі перетиски, що простежуються на поверхні черепашки, обмежені валиками.

Розміри, мм: Д – 39; В – 25; д – 8; В:Д – 0,64.

Порівняння та зауваження. Від близького виду *O. spitiensis* Blanford [10] відрізняється вужчим та глибшим пупком і меншою кількістю перетисків на оберті.

Місцезнаходження. Гірський Крим, басейн р. Кача.

Стратиграфічне та географічне поширення. Нижній готерив Криму, Північного Кавказу, Західної Європи.

Надродина **DESMOCERATACEAE**

Родина **DESMOCERATIDAE** Zittel, 1868

Рід **BARREMITES** Kilian, 1913

Barremites difficilis Orbigny, 1840

Табл. I, фіг. 3, а–в

1840 *Ammonites difficilis* Orbigny: Orbigny, p. 135, tabl. 41, fig. 1, 2.

1883 *Haploceras difficile* Uhlig: Uhlig, S. 102, Taf. 17, Fig. 1, 2.

1907 *Desmoceras difficile* d'Orb.: Каракаш, с. 56, табл. 6, фіг. 7.

1949 *Barremites difficililis* Orb.: Луппов, с. 210, табл. 59, фіг. 2, а, б, рис. 35.

1960 *Barremites difficililis* Orb.: Друщиц, с. 293, табл. 42, фіг. 1, а, б.

Голотип. Визначений А. Орбіні з нижнього барему Південно-Східної Франції [12, p. 135, tabl. 41, fig. 1, 2].

Матеріал. Одне майже повне ядро задовільної збереженості. Зразок ГК-87.

Опис. Зовнішнє ядро середніх розмірів, дископодібне, висота завитків поступово зростає, найбільша ширина завитків біля пупкового краю. Поперечний переріз останнього завитка високий, опукло-трикутної форми. Пупок досить вузький. Пупкова стінка відділена від бокової досить різким перегином. Поверхня черепашки гладка, дуже слабо простежуються перетиски.

Розміри, мм: Д – 49; В – 28; Ш – 15; д – 11; В:Д – 0,57; Ш:Д – 0,31; д:Д – 0,22.

Порівняння та зауваження. Характерні риси будови, скульптури і параметрів вимірювання дають змогу зачислити форму з Гірського Криму до виду *Barremites difficililis* Orb.

Місцезнаходження. Гірський Крим, басейн р. Кача.

Стратиграфічне та географічне поширення. Представники виду *Barremites difficililis* Orb. відомі з нижнього барему Криму, Північного Кавказу, Грузії, Південно-Східної Франції.

Рід **SPITIDISCUS** Kilian, 1907

Spitidiscus fallacios Coquand, 1878

Табл. II, фіг. 1, 2

1878 *Ammonites fallacios* Coq.: Coquand in Matheron, tabl. C-19, fig. 4.1907 *Holcodiscus fallacios* Coq.: Каракаш, с. 115, табл. 9, фіг. 28–31.1960 *Spitidiscus fallacios* Coq.: Друщиц, с. 301, табл. 47, фіг. 6, а, б; 7, а, б.

Голотип. Визначений Г. Коквандом [11, tabl. C-19, fig. 4] з нижньобаремських відкладів Південно-Східної Франції.

Матеріал. Два екземпляри доброї збереженості, представлені зовнішніми ядрами. Зразки ГК-89, 90.

Опис. Черепашка середніх розмірів, висота її завитків поступово зростає. Кожен наступний оберт частково охоплює попередній. Боки опуклі. Поперечний переріз округлий. Скульптура представлена шістьма глибокими перетисками, що обмежені валиками, між якими простежуються п'ять–сім головних прямих досить грубих ребер з допоміжними.

Розміри, мм.

Зразок	Д	В	Ш	д	В:Д	Ш:Д	д:Д
ГК-89	43	20	17	12	0,47	0,40	0,30
ГК-90	47	18	18	16	0,38	0,38	0,34

Порівняння. Кримські екземпляри цілком відповідають формам, описаним Н. Каракашем [4] і В. Друщицем [3], однак відрізняються дещо висотою та шириною перерізу завитка.

Місцезнаходження. Гірський Крим, басейн р. Кача.

Стратиграфічне та географічне поширення. Нижній барем Криму, Північного Кавказу, Грузії, Південно-Східної Франції.

Родина **HOLCODISCIDAE** Spath, 1927Рід **HOLCODISCUS** Uhlig, 1883*Holcodiscus caillidianus* Orbigny, 1850

Табл. II, фіг. 3, а–г

1850 *Amonites caillidianus* Orbigny: Orbigny, p. 99.1883 *Holcodiscus caillidianus* Orbigny: Uhlig, S. 243, Taf. 19, Fig. 2–4, 6–9, 13, 14.1907 *Holcodiscus caillidianus* Orbigny: Каракаш, с. 103, табл. 9, фіг. 1–5; табл. 10, фіг. 2, а.1960 *Holcodiscus caillidianus* Orbigny: Друщиц, с. 304, табл. 46, фіг. 1, а, б; 2; рис. 89.1967 *Holcodiscus caillidianus* Orbigny: Димитрова, с. 156, табл. 79, фіг. 5.1982 *Holcodiscus caillidianus* Orbigny: Лещух, с. 122, табл. 10, фіг. 1, 2.

Голотип. Визначив С. Брестовський з барему Південно-Східної Франції з колекції А. Орбіньї (№ 5 358), що зберігається у Паризькому природознавчому музеї.

Матеріал. Одне зовнішнє ядро задовільної збереженості. Зразок ГК-88.

Опис. Черепашка невеликих розмірів, з широкими заокругленими боками та обертами, що різко наростають – кожен наступний на третину охоплює попередній. Переріз обертів округлий, з висотою, трохи більшою від ширини. На поверхні черепашки є чітко виражені прямі головні ребра з допоміжними, потужність яких збільшується до зовнішнього боку. На черевному боці ребра мають два горбочки та відділені перетиском.

Розміри, мм: Д – 24; В – 13; Ш – 12; д – 10; В:Д – 0,54; Ш:Д – 0,5; д:Д – 0,42.

Порівняння та зауваження. Цей вид подібний до зразків, описаних у синонімії, однак найліпше узгоджується з описом зображення цього виду, який навів В.В. Друщиц [3] для форм з нижнього барему Південно-Західного Криму басейну р. Кача.

Місцезнаходження. Гірський Крим, басейн р. Кача.

Стратиграфічне та географічне поширення. Нижній барем Криму, Північного Кавказу, Грузії, Південно-Західної Європи.

1. *Димитрова Н.* Фосилите на България. (Долна креда). – София: Акад. наук, 1967. – Т. 4. – 424 с.
2. *Друщиц В.В.* Нижнемеловые аммониты Крыма и Северного Кавказа. – М.: Изд-во Москов. ун-та, 1956. – 150 с.
3. *Друщиц В.В.* Нижнемеловые отложения Крыма // Атлас нижнемеловой фауны Крыма и Северного Кавказа. – М.: Гостоптехиздат, 1960. – С. 18–25.
4. *Каракаш Н.И.* Нижнемеловые отложения Крыма и их фауна // Тр. петрограф., об-ва естествоиспытателей. – 1907. – Т. 32. – Вып. 5. – 482 с.
5. *Кульжинская-Воронец К.С.* Представители семейства Lutoceratidae из нижнемеловых отложений Крыма // Тр. Всесоюз. геологоразв. объединения. – 1933. – Вып. 241. – С. 1–38.
6. *Лещух Р.Й.* Нижньокрейдіві амоніти Українських Карпат. – К.: Наук. думка, 1982. – 164 с.
7. *Лещух Р.Й.* Некоторые аммониты нижнемеловых отложений юго-восточной части Украинских Карпат // Палеонтол. сб. – 1975. – № 12. – Вып. 2. – С. 100–106.
8. *Лещух Р., Кукуруза О., Лисенко М., Лисенко В.* Деякі амоніти з альбських олістостром південно-західної частини Гірського Криму // Палеонтол. зб. – 2005. – № 37. – С. 107–114.
9. *Луттов Н.П., Бодылевский В.И., Глазунова А.Е.* Клас Cephalopoda. Нижний отдел // Атлас руководящих форм ископаемых фаун СССР. – М.: Госгеолиздат, 1949. – Т. 10. – С. 183–253.
10. *Blandford K. T., Stoliczka.* The fossils Cephalopoda of the Cretaceous Rocks of Southern India // Mem. Geol. Surv. of India. Paleont. Indica. – 1863. – p.131.
11. *Coquand H., Matheron.* Recherches paleontologique dans le midi de la France. – 1878. – Liv. I. –VI (Atlas).
12. *Orbigny A.* Paleontologie Francaise. Terrains Cretaces. – Paris, 1840–1849. – Т. I. Cephalopodes. – 662 p.
13. *Pavlov A., Lamplugh D.* Les Argiles de Speeton et leurs equivalents // Bull. Soc. Nature Moscou. Nov. ser. – 1892. – Т. 5. – p. 48–56.
14. *Spath L.F.* Revision of the Jurassic Cephalopoden Fauna of Kachin (Gutch) // Paleont. Indica.

– 1927. – Vol. 9. – N 2. – P. 1–71.

15. *Tietze E.* Geologische und Palaontologische Mitteilungen aus dem Siidlichen Theil des Banater Geing Stockes. // Jauhrb. geol. Reichsanstalt. – 1872. – Bd. 22. – S. 35–142.
16. *Vasicek Z.* Ammonoidea of the Tesin-Hradiste Formation (lower Cretaceous) in the Moravskoslezske Beskydy. – Praha, 1972. – 104 p.
17. *Uhlig V.* Die Cephalopoden der Wernsdonferschichten // Denkschr. d. K. K. Akad. d. Wissensch. Math. – Naturwissen, 1883. – Bd. 46. – S. 49.

ПОЯСНЕННЯ ДО ТАБЛИЦЬ

Таблиця I

Фіг. 1, а–в. *Protetragonites crebrisulcatus* Uhlig, Ч1. Зовнішнє ядро: а, б – вигляд з обох боків; в – вигляд ззовні. Зр. ГК-85. Барем.

Фіг. 2, а–в. *Olcostephanus astierianus* Orbigny, Ч1. Зовнішнє ядро: а, в – вигляд з обох боків; б – вигляд ззовні. Зр. ГК-86. Нижній готерив.

Фіг. 3, а–в. *Barremites difficilis* Orbigny, Ч1. Зовнішнє ядро: а, в – вигляд з обох боків; б – вигляд ззовні. Зр. ГК-87. Нижній барем.

Таблиця II

Фіг. 1, 2. *Spitidiscus fallacior* Coquand, Ч1: 1 – зр. ГК-89, 2 – зр. ГК-90. Зовнішнє ядро: а, б – вигляд з обох боків; в – вигляд ззовні. Нижній барем.

Фіг. 3, а–г. *Holcodiscus caillidianus* Orbigny, Ч1. Зовнішнє ядро: а, г – вигляд з обох боків; б, в – вигляд ззовні. Зр. ГК-88. Нижній барем.

SOME AMMONITES FROM THE LOWER CRETACEOUS OF THE SOUTH-WEST PART OF THE CRIMEA MOUNTAINS (THE BASIN OF RIVER KACHA)

Olga Kukuza

*Ivan Franko National University of Lviv,
Hrushevsky str., 4, UA-79005 Lviv, Ukraine*

Monographic description and images of five ammonites species, founded in the South-West part of the Crimea mountain, basin of river Kacha are given. There are *Protetragonites crebrisulcatus* Uhlig, *Barremites difficilis* Orbigny, *Olcostephanus astierianus* Orbigny, *Holcodiscus caillidianus* Orbigny, *Spitidiscus fallacior* Coquand.

Key words: Crimea mountain, ammonites, Barremian, Hauterivian.

Стаття надійшла до редколегії 10.06.07
Прийнята до друку 21.06.07

До статті *Ольги Кужурузи*
«Деякі амоніти з нижньокрейдових відкладів південно-західної частини
Гірського Криму (басейну р. Кача)»

Таблиця I

До статті *Ольги Кукурузи*

Таблиця II

